

INSTITUCIONALNI ASPEKTI NACIONALNE SIGURNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE NAKON DOMOVINSKOG RATA

Marko Horvat, Boško Picula, Marko Trnski

UDK: 355.02(497.5)“1995/2001

Studentski rad

Primljeno: 31.10.2000.

Prihvaćeno: 02.12.2000.

Sažetak

Prati li studentska populacija odluke hrvatskih političkih aktera vezane uz nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske, i općenito, koje aspekte sigurnosti smatra osobito značajnima za zemlju pet godina nakon završetka Domovinskog rata i uspostave teritorijalne cjelovitosti?

Navedena pitanja bila su polazište istraživanja "Institucionalni aspekti nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske nakon Domovinskog rata" provedenog među studentima Sveučilišta u Zagrebu.

Cilj je istraživačkog tima bio utvrditi kakav interes pokazuju studenti prema nacionalnoj sigurnosti dovodeći njezinu ukupnost u odnos, u prvom redu, s hrvatskim političkim institucijama, a potom i s aktualnim zbivanjima na ovom području. Tako su osim mišljenja ispitanika o radu političkih institucija i njihovom doprinosu sigurnosti zemlje i povjerenja u vojsku, policiju i obavještajnu zajednicu, traženi i odgovori o mogućem ulasku Hrvatske u NATO, o državama koje predstavljaju najveću opasnost za Hrvatsku, o nadzoru nad radom obavještajnih službi, kao i o vojnom roku i njegovoj civilnoj službi. Konačno, istraživanjem su se pokušali dovesti u vezu osobno procijenjeni interes i informiranost o političkim zbivanjima s postavljenim aspektima nacionalne sigurnosti.

Pošavši od osnovne hipoteze da studenti u uzorku smatraju političke institucije ključnim čimbenicima u doprinosu sigurnosti zemlje, te da imaju konkretna mišljenja i o drugim sigurnosnim aspektima, istraživanje je rezultiralo potvrdom temeljnih postavki, ali i nekim razlikama između muškog i ženskog dijela uzorka. To se ponajviše odnosi na nadzor i povjerenje u obavještajne službe, eventualni pristup NATO-u i regulaciju vojnog roka.

Ključne riječi: studenti, nacionalna sigurnost, Republika Hrvatska, NATO, vojni rok, obavještajne službe, povjerenje

Marko Horvat, Boško Picula i Marko Trnski su kao absolventi politologije/novinarstva na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu proveli tijekom travnja 2000. godine istraživanje *Institucionalni aspekti nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske nakon Domovinskog rata*. Mentor istraživačkog rada bio je doc.dr. sc. Siniša Tatalović. Rad je nagrađen Rektorovom nagradom u akademskoj godini 1999./2000.

UVOD

Istraživanje "Institucionalni aspekti nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske nakon Domovinskog rata" provedeno je tijekom travnja 2000. godine na prigodnom uzorku studenata Sveučilišta u Zagrebu. Cilj je utvrđivanje za koje političke institucije u državi ispitanici smatraju da najviše pridonose sigurnosti zemlje, te kakvo povjerenje imaju u policiju, vojsku i obavještajne službe¹. Također, namjera je bila detektirati i njihov interes i informiranost o relevantnim političkim zbivanjima na planu sigurnosti, napose o pristupu Hrvatske NATO-u, izvorima ugrožavanja, obavještajnim službama i obvezi služenja vojnog roka. Kao što je već naglašeno, istraživanje je aktualizirano najavljenim ustavnim i zakonskim promjenama i u sferi obrane oko čega se vodi široka stručna i javna rasprava, pa se nastojalo iskoristiti trenutačno živo medijsko zanimanje za ovu temu. No, temeljna je intencija bila utvrditi imaju li studenti, kao jasno definirana subkulturna grupa, izoštrena mišljenja o odnosu institucija vlasti kao političkih aktera i nacionalne sigurnosti.

Od završetka Domovinskog rata prošlo je gotovo pet godina, jednako kao i od okončanja ratnog sukoba u susjednoj Bosni i Hercegovini. Novi geostrateški odnosi, dodatno naglašeni lanjskom intervencijom NATO-a na Kosovu, omogućuju Hrvatskoj u okvirima novog svjetskog poretka² i sasvim novi pristup definiranju vlastite obrane i sigurnosti, te je stoga važno razlučiti imaju li i hrvatski državljani iskristalizirana mišljenja o tim pitanjima. Zbog svojih godina i obrazovanja upravo se takva, konkretna mišljenja očekuju i od – studentske populacije.

¹ "S obzirom na ciljeve i sadržaj, u okviru sigurnosnog sistema suvremene države, razlikujemo dva dijela:

- funkcionalni (vrste i oblici aktivnosti)
- institucionalni, odnosno strukturalni (organizacija, nositelji aktivnosti i dr.).

Sinonim sigurnosnom sistemu na razini države sistem je nacionalne sigurnosti (*national security system*), koji je u većini država namijenjen, prije svega, vojnoj sigurnosti.

Radi točnijeg promatranja konkretne prakse na području sigurnosti suvremenih država, ispravno je, u funkcionalnom smislu, razlikovati nacionalni obrambeni sistem (*national defence system*) i nacionalni sigurnosni sistem (*national security system*). Suvremene države svojim obrambenim sistemom provode djelatnost obrane u slučaju agresije izvana. Nacionalni sigurnosni sistem podrazumijeva djelovanje cjelokupnog društva, države i svih državnih organa u uzajamnoj ovisnosti radi jamčenja sigurnosti društvu, državi i pojedincu" (Grizold - Tatalović - Cvrtila, 1999.:8.).

² "U teorijsko-modelskom smislu mogle bi se analizirati mogućnosti četiriju vrsta sustava nove svjetske sigurnosti, i to u prvom redu na osnovi strukture glavnih sudionika:

1. model novog poretka u kojem vodeću ulogu imaju Ujedinjeni Narodi;
2. model pentagonalnog djelovanja pet velikih stožera svjetske politike i gospodarstva: SAD, EU, Japan, Kina i Rusija;
3. model policentrizma u kojem ipak postoji vodeća politička i vojna snaga – SAD, i
4. model novog svjetskog poretka, utemeljen na međuovisnosti država, koje bi ojačale UN i radikalno izmijenile ovlasti organizacije" (Vukadinović, 1998.:246).

IZBOR I DEFINIRANJE PROBLEMA I PODRUČJA ISTRAŽIVANJA

Izbor problema istraživanja uvjetovan je skorašnjim pravno-političkim preustrojem sustava nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske koji će se otjeloviti kako kroz konstitucionalne zahvate tako i kroz set pripadajućih zakona, ponajprije kroz novi Zakon o obrani. U takvoj političkoj klimi bilo je zahvalno definirati problem istraživanja kroz pitanje:

Kakvo je mišljenje studenata Sveučilišta u Zagrebu o doprinosu političkih institucija sigurnosti zemlje, i – kakvo je njihovo povjerenje u vojsku, policiju i obavještajne službe?

Problem istraživanja proširen je i na akutna politička pitanja glede sigurnosti. To se ponajprije odnosi na približavanje NATO-u, geopolitičke utjecaje Hrvatskoj susjednih zemalja, odnos spram tajnih službi, te na reguliranje vojne obveze.

Istraživanje je interdisciplinarno, i uključuje:

- a. politologiju – u dijelu o političkim institucijama
- b. ...
- c. političku psihologiju – u dijelu o odnosu ispitanika spram političkih aktera i političkih zbivanja.

DEFINIRANJE POJMOVA I POJMOVNA ANALIZA

Nacionalna sigurnost:

“Sigurnost možemo definirati kao stanje u kojem je osiguran uravnotežen fizički, duhovni, duševni i materijalni opstanak pojedinaca i društvene zajednice u odnosu prema drugim pojedincima, društvenoj zajednici i prirodi. Tako shvaćena sigurnost imanentni je strukturni element društva, koji obuhvaća i stanje, odnosno određenu osobinu stanja, a isto tako i djelatnost, odnosno sistem. Sigurnost se, dakle, odnosi i na društvo/državu u cjelini - tj. nacionalnu, odnosno unutar-nju i vanjsku sigurnost, a isto tako i na međunarodnu zajednicu, a u tom slučaju govorimo o međunarodnoj, odnosno svjetskoj sigurnosti.”³

³ Grizold – Tatalović – Cvrtila 1999.:8. (prema Grizold, A., *Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti*, u: Grizold, A., (ur.), *Razpotjta nacionalne varnosti*, Fakulteta za društvene vede, Ljubljana, 1992.)

Političke institucije:

“Političke institucije predstavljaju dio socijalnih institucija. Institucije su, općenito rečeno, socijalne ustanove koje daju stanovitu čvrstoću, trajnost i ponovljivost ponašanju i djelovanju pojedinaca, dakle predstavljaju ograničavanje slučajnosti (Goehler, 1988., 16). Sva ta obilježja vrijede i za političke institucije. One su, prema tome, trajne, stabilne i depersonalizirane tvorevine... U političke institucije u užem smislu – političke institucije *par excellence* – svrstani su temeljni državni organi: vlada (kabinet i ministrastva), državni poglavar, parlament, uprava, sudovi, federativne i komunalne ustanove. U širem smislu političkim institucijama pripadaju pak i društvene organizacije (stranke, udruženja, masovni mediji), kao i različiti pravno normirani obrasci ponašanja (ustav, zakoni, izbori, većinsko načelo itd.) (Goehler, 1987., 90).“⁴

NATO:

skraćena za engl. *North Atlantic Treaty Organisation*, Sjevernoatlantski vojni savez devetnaest država članica: SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska (samo politički dio), Njemačka, Italija, Kanada, Belgija, Danska, Grčka, Island, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugal, Španjolska, Turska, Poljska, Češka i Mađarska, prvotno sklopljen 4. travnja 1949. Suradnja država potpisnica očituje se ne samo na vojničkom nego i na političkom, pa i na društvenom planu.⁵

Obavještajne

Skup službi unutar izvršne vlasti jedne države koje se bave prikupljanjem, obradom, integracijom, analizom, procjenom i interpretacijom dostupnih informacija koje se tiču inozemnih zemalja ili područja.

Vojni rok:

Zakonom utvrđena vremenska obveza vojno sposobnih državljana na obuku i služenje u vojnim postrojbama ili društveno važnim ustanovama (civilno služenje vojnog roka).

⁴ Kasapović, 1996.: 40-41.

⁵ “U organizacijskome smislu NATO je poput ostalih alijansi postavljen prilično općenito. Glavni se ciljevi svode na odbijanje agresije i na pružanje pomoći članicama pakta u takvim situacijama, kao i u organiziranju zajedničke pomoći napadnutoj strani. O tim pitanjima odlučuje Vijeće, koje u slučaju potrebe, može odmah stvoriti obrambeni komitet. Glavno tijelo NATO-a jest Vijeće koje donosi najvažnije političke, vojne i organizacijske odluke, a države u tom tijelu zastupaju njihovi ministri (obrane, vanjskih poslova, financija $\frac{3}{4}$ ovisno o predmetu koji se razmatra). Vijeće ima 25 specijaliziranih komiteta i sekretarijat; ...sjedište je NATO-a u Bruxellesu. Drugo važno tijelo jest Vojni komitet, pod čijim nadzorom djeluju Vojni štab NATO-a i glavni komandanti NATO snaga (u Europi, na Atlantiku i na kanalu La Manche)” (Vukadinović, 1998.: 176-177).

ODREĐIVANJE CILJEVA ISTRAŽIVANJA

A. *Pragmatički:*

Korisnici bi istraživanja bili Fakultet političkih znanosti i Sveučilište u Zagrebu kao znanstvene ustanove čiji je interes raspolagati verificiranim podacima o mišljenjima studenata, napose o ključnim društvenim pitanjima. Nadalje, rezultati istraživanja mogu pomoći i kreatorima novih zakonskih rješenja o obrani i sigurnosti zemlje, kao i političkim akterima, prvotno političkim strankama, u reagiranju na mišljenja biračkog tijela i potencijalnih glasača. Studenti su pritom posebice zanimljivi jer ih većina pripada tzv. prvim glasačima, tj. onima koji na izbore izlaze prvi put od stjecanja biračkog prava.

B. *Spoznajni:*

- a. deskriptivni – dobiti opći uvid u mišljenje studenata o odnosu obnašatelja vlasti i nacionalne sigurnosti, te
- b. klasifikacijski – klasifikacija s obzirom na zavisnu varijablu što znači dobiti uvid za svaku od operacionaliziranih odrednica mišljenja, te klasifikacija s obzirom na nezavisnu varijablu spola.

POSTAVLJANJE HIPOTEZA ISTRAŽIVANJA

A. *Generalna:*

Studenti misle da najznačajniji doprinos nacionalnoj sigurnosti Republike Hrvatske daje njezina izvršna vlast, ali ne iskazuju visok stupanj povjerenja u vojsku, policiju i obavještajne službe.

B. *Kolateralne:*

- a/ glede nezavisne varijable spola veći interes i procijenjenu informiranost o političkim zbivanjima pokazuju ispitani studenti, a manji studentice;
- b/ većina studenata u uzorku podržava ulazak Hrvatske u NATO;
- c/ od susjednih država najvećom opasnošću za sigurnost zemlje ispitanici smatraju Saveznu Republiku Jugoslaviju, i
- d/ ispitanici su u visokom postotku upoznati o mogućnostima civilnog služenja vojnog roka koji bi, također, skratili na šest mjeseci.

IDENTIFIKACIJA, KLASIFIKACIJA I OPERACIONALIZACIJA VARIJABLI

a. zavisna varijabla – mišljenje studenata o doprinosu političkih institucija nacionalnoj sigurnosti moguće je razlučiti prema njihovoj vrsti, odnosno u konkretnom slučaju Republike Hrvatske na:

- Predsjednika Republike⁶
- Hrvatski državni sabor⁷
- Vladu RH⁸
- vojsku, tj. oružane snage⁹
- policiju
- obavještajne službe i
- nevladine organizacije involvirane u političke procese.

⁶ "Prema hrvatskom Ustavu Predsjednik Republike vrhovni je zapovjednik oružanih snaga, odnosno "vrhovnik" prema terminologiji Zakona o službi u oružanim snagama. Predsjednik Republike donosi direktive, zapovijedi, odluke, pravila i druge akte, kojima se daju temelji ustroja i pripremanja oružanih snaga, njihova osposobljavanja, naoružavanja i opremanja. Na prijedlog ministra obrane, Predsjednik Republike svojim odlukama utvrđuje ukupnu veličinu, brojčani sastav i mobilizacijski razvitak oružanih snaga, te propisuje ustroj postrojbi, ustanova, stožera i zapovjedništva" (Grizold – Tatalović – Cvrtila, 1999.: 358).

⁷ "U području nacionalne sigurnosti Zastupnički dom može donositi propise o nacionalnoj sigurnosti i obrani, a utvrđuje i opća načela organizacije obrane RH. Zastupnici u Hrvatskom državnom saboru se o politici nacionalne sigurnosti izjašnjavaju samo jednom godišnje, i to prilikom rasprave o državnom proračunu. Dosad je u Saboru bilo rasprava o nekim pitanjima s područja nacionalne sigurnosti (većinom o radu obavještajne zajednice), ali zastupnici nisu imali priliku raspravljati o ključnim pitanjima strategije nacionalne sigurnosti. Pitanja iz područja nacionalne sigurnosti i obrane, prije same rasprave i odlučivanja u Zastupničkom domu, prolaze raspravu u Odboru za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost. ... Županijski dom ima Odbor za nacionalnu sigurnost i vanjsku politiku, koji u svom djelokrugu ima i pitanja sigurnosti i obrane. Taj Odbor nema posebni ovlasti, osim predlaganja prethodnog mišljenja Županijskom domu o pitanjima u djelokrugu rada Zastupničkog doma." (ibidem, 356. - 358.)

⁸ "U sklopu svojih ovlasti Vlada predlaže Saboru donošenje zakona u oblasti obrane, a kad joj predsjedava Predsjednik Republike može donositi određene odluke vezane uz nacionalnu sigurnost, obranu i njihovo ostvarivanje. Vlada ima dužnosti i ovlasti određivanja politike i u drugim resorima, koji sudjeluju u sustavu nacionalne sigurnosti (npr. unutarnji i vanjski poslovi)." (ibidem, 360.)

⁹ "Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obrani 1996. godine, članak 38., koji je govorio o oružanim snagama i njihovom sastavu, brisan je iz teksta zakona, tako da je ime Hrvatske vojske nestalo iz zakonske regulative. Od 1996. godine oružane snage RH sastoje se od grana (Hrvatska kopnena vojska HKoV, Hrvatska ratna mornarica – HRM i Hrvatsko ratno zrakoplovstvo – HRZ)" (ibidem, 365. - 366.)

Mišljenja su za svaku pojedinu instituciju mogla varirati u dva smjera preko pet stupnjeva (od "uopće ne doprinosi" do "presudno doprinosi"), pa je zavisna varijabla u ovom slučaju bipolarna.

Što se tiče povjerenja ispitanika u pojedine institucije, traženi su odgovori samo za vojsku, policiju i obavještajne službe.

Varijabla odnosa Hrvatske i mogućeg članstva u NATO-u¹⁰ operacionalizirana je s obzirom na potvrđan ili niječan odgovor. U prvom je slučaju dat set od četiri odgovora, dva s vojnim predznakom (povećanje sigurnosti zemlje i rast ugleda zemlje u svijetu) i dva s ne-vojnim predznakom (smanjenje troškova vojske i profesionalizacijom vojske ukinulo bi se služenje vojnog roka). Isto je načelo korišteno i u drugom slučaju s dva "vojna" (slanje hrvatskih vojnika izvan zemlje i ograničavanje suvereniteta zemlje) i dva "ne-vojna" odgovora (porast troškova za vojsku i ugrožavanje okoliša od strane novih vojnih baza).

Kod pitanja o državama koje prema mišljenju ispitanika trenutačno predstavljaju najveću opasnost za sigurnost Hrvatske navedeni su samo susjedi: Italija, Slovenija, Mađarska, Savezna Republika Jugoslavija te Bosna i Hercegovina. Opasnost je, pak, kao varijabla bipolarizirana u pet stupnjeva: od nikakve opasnosti do velike opasnosti.

Za kontrolu rada obavještajnih službi kao mogući odgovori navedeni su Predsjednik Republike, Sabor, premijer, javnost i nevladine organizacije. Jasno, ostavljena je i mogućnost neizjašnjavanja.

Na posljatku, vojni rok kao predmet interesa ovog istraživanja doveden je u vezu s njegovim eventualnim skraćivanjem. Pritom je od ispitanika zatraženo mišljenje treba li redovno ročništvo ukinuti i vojsku posve profesionalizirati, vojni rok smanjiti na šest mjeseci, zadržati ga u postojećem obliku, ili ga produžiti na dvanaest mjeseci. Osim toga, ispitano je jesu li studenti u uzorku upoznati s mogućnošću civilnog služenja vojnog roka i tko ih je eventualno o tome informirao.

b.nezavisne varijable – fakultet, spol, dob, regionalno podrijetlo, te osobni interes i informiranost o političkim zbivanjima.

¹⁰ "Dodatni faktori cijene proširenja su – broj država koje će biti primljene, koje će uopće biti primljene, gdje se one nalaze, njihova zemljopisna veličina te kada će uopće biti primljene. Općenito govoreći, ukoliko će biti primljeno više država porast će i početni troškovi omogućavanja obostrane sigurnosti. Manji je trošak prijama zemlje koja je već uspostavila određeni stupanj povezanosti sa savezom, ima manju površinu, ima snažnu ekonomiju i može se ranije uključiti. Kako se troškovi članstava protežu na duži period, lakše ih je podnijeti" (Carl Ek, *Širenje NATO-a : Pitanje troškova*, Kongresna istraživačka služba, Kongresna knjižnica, Izvještaj za Kongres, 1998).

PLAN I PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA

Primarni su podaci istraživanja prikupljeni uporabom metode ankete u užem smislu, putem anketnih upitnika s odgovarajućim brojem pitanja. Anketiranje je vršeno na tzv.

godine studija s devet fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a u dogovoru i uz pomoć nastavnog i stručnog osoblja:

- A. tehnička i biotehnička grupa fakulteta – 105 ispitanika (17,3 %):
 - 1. Fakultet strojarstva i brodogradnje
 - 2. Građevinski fakultet
 - 3. Šumarski fakultet

- B. biomedicinska grupa fakulteta – 208 ispitanika (34,2 %):
 - 4. Stomatološki fakultet
 - 5. Farmaceutsko-biokemijski fakultet

- C. društvena i humanistička grupa fakulteta – 295 ispitanika (48,5 %):
 - 6. Ekonomski fakultet
 - 7. Filozofski fakultet
 - 8. Fakultet političkih znanosti i
 - 9. Fakultet za fizičku kulturu.

Broj se ispitanika na svakom od fakulteta kretao u rasponu od 50 do 90, tako da konačni broj anketiranih studenata ($n = 608$) predstavlja otprilike 1,2% svih studenata na Sveučilištu u Zagrebu (približno 50 tisuća studenata). Samo se anketiranje provodilo tijekom nastave u jutarnjim i popodnevnim satima, a radi što nižih troškova terenski je rad obavljala grupa anketara volontera dva tjedna.

Tim je anketara u su radnji s upravom i stručnim osobljem svakog fakulteta osiguralo prikladnu prostoriju u kojoj se u dogovoreno vrijeme i uz odgovarajuće uvjete (mir, anonimnost) provelo anketiranje (20 minuta). desetina više pisanih upitnika od predviđenog broja ispitanika. Osim toga, računalo se i na određeni broj ispitanika "u pričuvi" u slučaju ne dostatnog odaziva.

OBRADA I INTERPRETACIJA PODATAKA

Po obavljenom anketiranju i prikupljenim anketnim upitnicima, razvrstani su važeći (gotovo 98 %) od nevažećih (poderani, nečitki) anketnih upitnika. Potom se izvršila logička kontrola po dataka kojom se došlo do informacija o kakvoći prikupljenih po dataka. Za upis i obradu po dataka korišteni su odgovarajući računalni programi.

Interpretacija rezultata istraživanja je – “mišljenje zasnovano na teorijskom znanju o našem problemu istraživanja i na prikupljenim podacima o tom problemu” (Vujević, 1988.: 124). Pri interpretaciji je potrebno dovesti rezultate istraživanja u vezu s hipotezama koje smo postavili i ustanoviti potvrđuju li ih ti podaci ili ih pak odbacuju.

Na uzorku od 608 ispitanika i uz postavljena pitanja u anketnom upitniku dobiveni su sljedeći rezultati:

1) Grupe studija:

tehnička i biotehnička	105 ispitanika ili 17,3 %
biomedicinska	208 ispitanika ili 34,2 %
društvena i humanistička	295 ispitanika ili 48,5 %

2) Spol:

muškaraca	249 ili 41 %
žena	358 ili 59 %

3) Navršene godine starosti:

studenti 2. 3. i 4. godine studija

4) Regionalno podrijetlo:

Zagreb	251 ili 41,4 %
sjeverozapadna Hrvatska	68 ili 11,2 %
Podravina i Moslavina	36 ili 5,9 %
Slavonija i Baranja	84 ili 13,9 %
Lika i Gorski Kotar	20 ili 3,3 %
Istra i Primorje	26 ili 4,3 %
Dalmacija i otoci	81 ili 13,4 %
Kordun i Banovina	15 ili 2,5 %
ostalo	25 ili 4,1 %

5) Procjena osobnog interesa za politička zbivanja (u %):

	Ukupno	muškarci	žene
izrazito sam zainteresiran	20,7	32,1 ¹¹	12,8
osrednje sam zainteresiran, ravnodušan sam,	63,0	56,6	67,3
politika me ne zanima	16,3	11,2	19,8

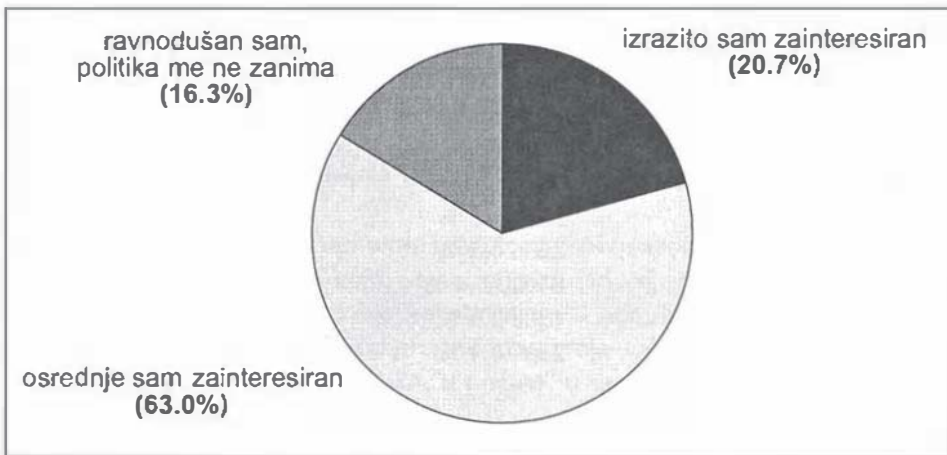
¹¹ Statistički značajne razlike odnosno rezultati masnije su otisnuti (op. a.)

6) Procjena osobne informiranosti o političkim zbivanjima (u %):

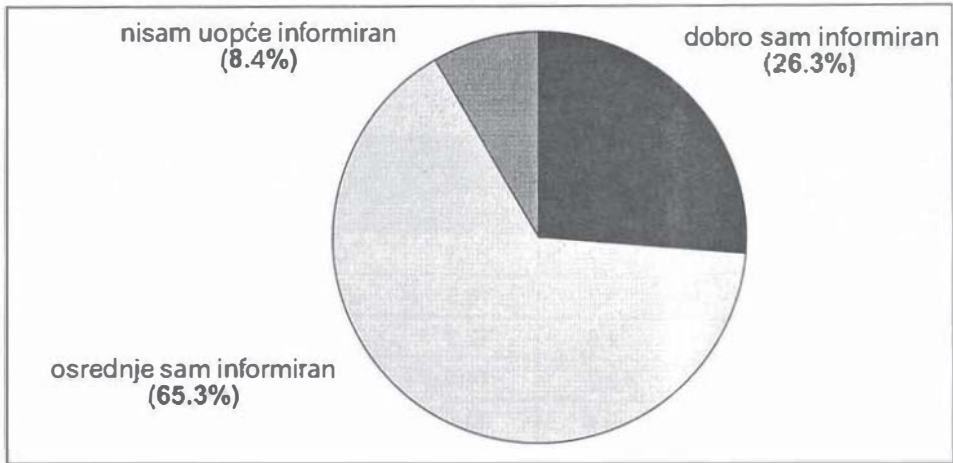
	ukupno	muškarci	žene
izrazito sam zainteresiran	26,3	40,2	16,5
osrednije sam zainteresiran	65,3	53,4	72,9
nisam uopće informiran	8,4	6,4	9,8

7) Povjerenje u državne službe (u %):

	1 nimalo	2 malo	3 ni malo ni puno	4 puno	5 izuzetno puno
a) policija	21,6	38,3	26,6	12,5	1,0
b) vojska	12,9	22,4	29,6	29,1	6,0
c) obavještajne službe	37,7	25,0	32,0	4,8	0,5

GRAFIKON 1: Kako biste općenito procijenili svoj osobni interes za politička zbivanja?

GRAFIKON 2: Kako procjenjujete Vašu informiranost o političkim zbivanjima?

aritmetička sredina x :

policija	$x = 2,33$;
vojska	$x = 2,93$;
obavještajne službe	$x = 2,05$

(statistički značajna razlika između muškaraca i žena u uzorku postoji samo u odnosu na povjerenje u obavještajne službe:

1	2	3	4	5
M 45,6	M 25,8	M 25,8	M 2,8	M 0
Ž 32,4	Ž 24,2	Ž 36,3	Ž 6,2	Ž 0,8

aritmetička sredina x :

M 1,86 / Ž 2,19 ;

testiranjem značajnosti razlike može se zaključiti da studentice vjeruju obavještajnim službama više nego studenti.)

8) Mišljenje o doprinosu institucija i službi sigurnosti zemlje (μ %):**aritmetička sredina x :**

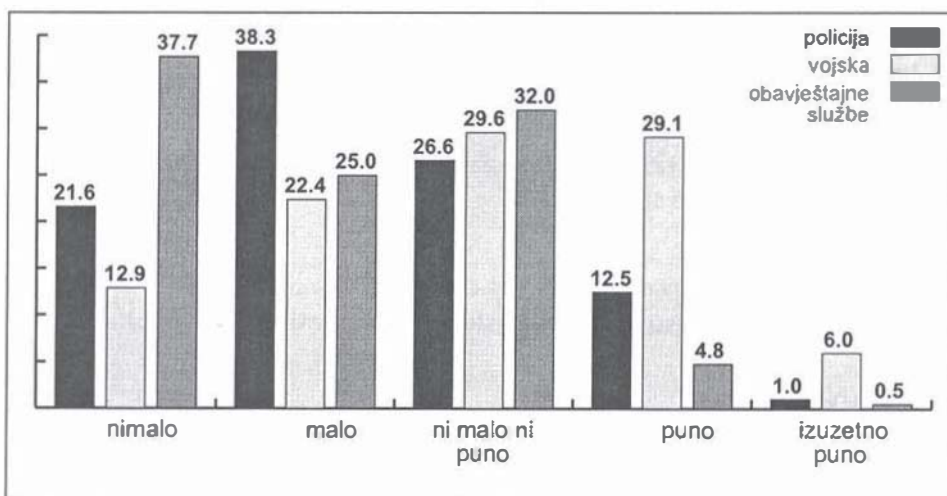
Predsjednik	$x = 3,20$;
Sabor	$x = 3,44$;
Vlada	$x = 3,55$;
vojska	$x = 3,60$;

policija $x = 3,11$;
 obavještajne službe $x = 2,92$;
 nevladine organizacije $x = 2,75$

	1 nimalo	2 malo	3 ni malo ni puno	4 puno	5 pre- sudno
a) Predsjednik	7,7	20,3	20,6	47,1	4,3
b) Sabor	3,7	16,5	23,3	45,5	11,0
c) Vlada	4,8	12,3	19,6	49,3	14,0
d) vojska	3,7	14,0	17,7	48,5	16,6
e) policija	9,4	20,7	26,3	37,3	6,4
f) obavještajne službe	13,7	23,0	27,0	30,4	5,8
g) nevladine organizacije	14,5	24,0	37,0	19,6	4,0

Na temelju testiranja značajnosti razlika aritmetičkih sredina moguće je zaključiti da ispitanici najvažnijim institucijama glede doprinosa sigurnosti i zemlje smatraju vojsku, Vladu i Sabor.

presudno doprinosi nacionalnoj sigurnosti. Za Vladu taj je postotak 63,3%, a za Sabor 56,5%. Tek nešto više od polovice uzorka ove atribute pridaje instituciji Predsjednika (51,4 %).

GRAFIKON 3: Koliko povjerenja imate u navedene institucije?

(statistički značajna razlika između muškaraca i žena u uzorku postoji u odnosu na doprinos nacionalnoj sigurnosti obavještajnih službi

1	2	3	4	5
M 18,8 Ž 10,2	M 21,4 Ž 22,4	M 22,9 Ž 29,7	M 27,3 Ž 32,6	M 6,9 Ž 5,1

(uz aritmetičku sredinu x : M 2,80 / Ž 3,00),

i nevladinih organizacija:

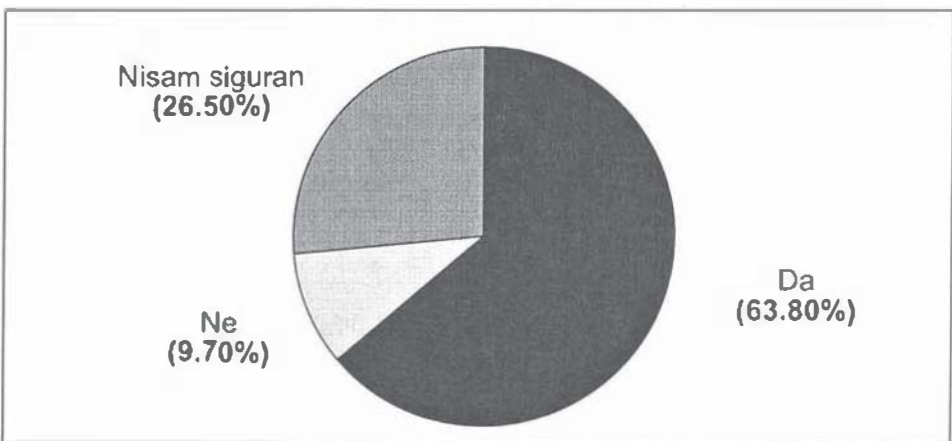
1	2	3	4	5
M 22,0 Ž 9,3	M 27,2 Ž 21,8	M 30,1 Ž 43,5	M 15,0 Ž 22,6	M 5,7 Ž 2,8

(uz aritmetičku sredinu x : M 2,50 / Ž 2,88)

što nam kazuje da studentice smatraju obavještajne službe i nevladine organizacije značajnijima u doprinosu sigurnosti od svojih muških kolega.)

9) Ulazak Hrvatske u NATO (u %):

	ukupno	muškarci	žene
Za članstvo	63,8	78,2	53,8
Protiv članstva	9,7	9,7	9,4
Nisam siguran	26,7	12,1	36,8

GRAFIKON 4: Smatrate li da Hrvatska treba postati članica NATO-a?

(statistička razlika između muškaraca i žena u uzorku postoji kako u odnosu na potvrđan odgovor, tako i u izražavanju nesigurnosti; ispitanice studentice, mada u većini za ulazak u NATO, rjeđe daju svoj pristanak ovoj vojnoj integraciji od studenata, baš kao što su od njih i manje sigurne u svoj jednoznačan odgovor)

9a) Razlozi ZA članstvo u NATO-u/ integracija po dva odgovora – “vojni” i “ne-vojni”¹² (u %):

	ukupno	muškarci	žene
“vojni”	28,4	20,9	35,8
“ne-vojni”	15,5	17,9	13,1
kombinacije	56,1	61,2	51,5

(zanimljivo je da su ispitanice studentice sklonije izboru obaju “vojnih” razloga od svojih muških kolega)

9b) Razlozi PROTIV članstva u NATO-u / integracija po dva odgovora – “vojni” i “ne-vojni”¹³ (u %):

	ukupno
“vojni”	25,0
“ne-vojni”	19,4
kombinacije	55,5

10) Susjedne države kao izvori ugrožavanja (u %):

	1 nimalo	2 malo	3 ni malo ni puno	4 puno	5 presudno
a) Italija	59,5	23,0	11,9	3,6	2,0
b) Slovenija	57,4	21,8	13,9	3,3	3,7
c) Mađarska	75,6	10,5	12,8	0,2	0,9
d) SR Jugoslavija	14,0	20,9	9,8	33,3	22,0
e) BiH	27,7	24,2	22,0	18,0	8,1

¹² Rezultati se odnose samo na ispitanike koji su zaokružili oba “vojna” ili oba “ne-vojna” odgovora. “Vojni” su odgovori: povećala bi se sigurnost zemlje i – porastao bi ugled Hrvatske u regiji, a “ne-vojni” su: smanjili bi se troškovi vojske i – uvođenjem profesionalne vojske ukinulo bi se služenje vojnog roka.

¹³ I ovdje se rezultati odnose samo na one ispitanike koji su zaokružili oba “vojna” ili oba “ne-vojna” odgovora. “Vojni” su odgovori: hrvatski bi se vojnici slali izvan zemlje i – ograničio bi se suverenitet države, a “ne-vojni” su: povećali bi se troškovi vojske i – vojne bi baze NATO-a ugrozile okoliš.

aritmetička sredina x :

Italija	x = 1,66;
Slovenija	x = 1,74;
Mađarska	x = 1,40;
SR Jugoslavija	x = 3,28;
Bosna i Hercegovina	x = 2,55

(statistički značajna razlika između muškaraca i žena u uzorku postoji u odnosu na doživljavanje Mađarske kao izvora ugroze

1	2	3	4	5
M 83,5	M 7,3	M 7,3	M 0,0	M 1,8
Ž 70,2	Ž 12,7	Ž 16,5	Ž 0,3	Ž 0,3

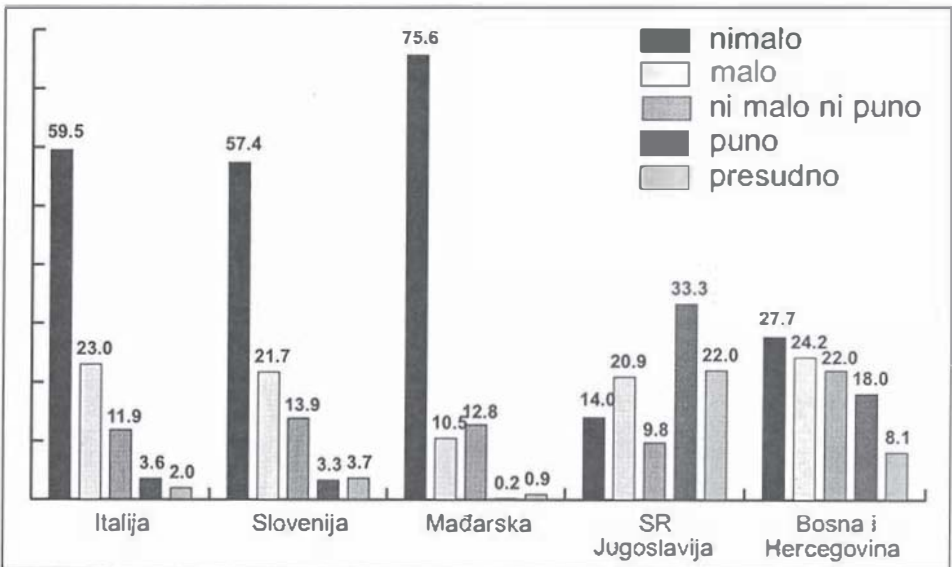
uz aritmetičku sredinu x: M 1,29 / Ž 1,48 ,

i SR Jugoslavije:

1	2	3	4	5
M 20,4	M 21,8	M 12,0	M 21,3	M 24,4
Ž 9,3	Ž 20,4	Ž 8,3	Ž 41,7	Ž 20,4

uz aritmetičku sredinu x: M 3,08 / Ž 3,44,

što nas navodi na zaključak da studentice u odnosu na studente smatraju i Mađarsku i SR Jugoslaviju većom prijeljnom Hrvatskoj.)

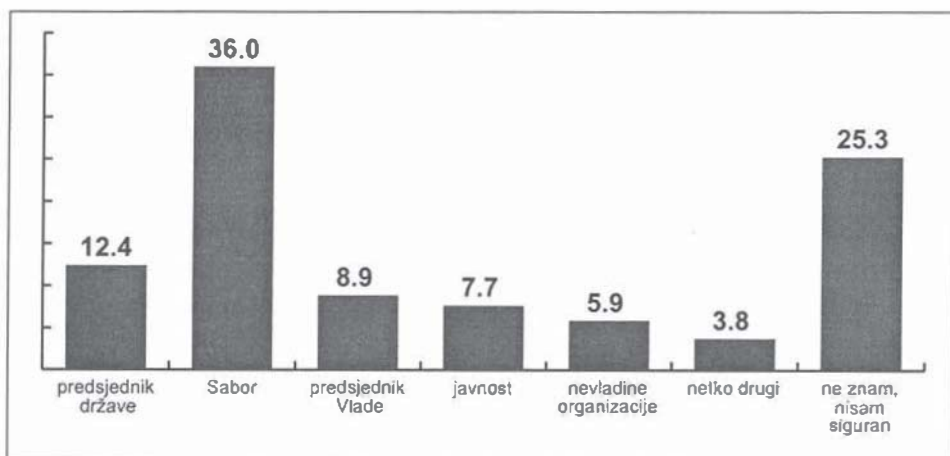
GRAFIKON 5: Koliko svaka od navedenih država, prema Vašem mišljenju, predstavlja opasnost za sigurnost Hrvatske?

11) Kontrola rada obavještajnih službi (u %):

	Ukupno	muškarci	žene
Predsjednik	12,4	17,6	8,8
Sabor	36,0	43,0	31,0
premijer	8,9	9,4	8,5
javnost	7,7	7,0	8,2
nevladine organizacije	5,9	4,9	6,5
netko drugi	3,9	3,7	4,0
ne znam	25,3	14,3	33,0

(prvi, drugi i treći odgovor mogu se spojiti u prepoznavanje demokratskih institucionalnih mehanizama nadzora nad obavještajnim službama; četvrti i peti pokazuju nepoznavanje ovih mehanizama jer se javnost i nevladine organizacije doživljavaju kao subjekti koji bi trebali nadzirati rad obavještajnih službi, dok šesti i sedmi odgovor detektiraju nesigurnost ispitanika u pogledu odgovora na ovo pitanje)

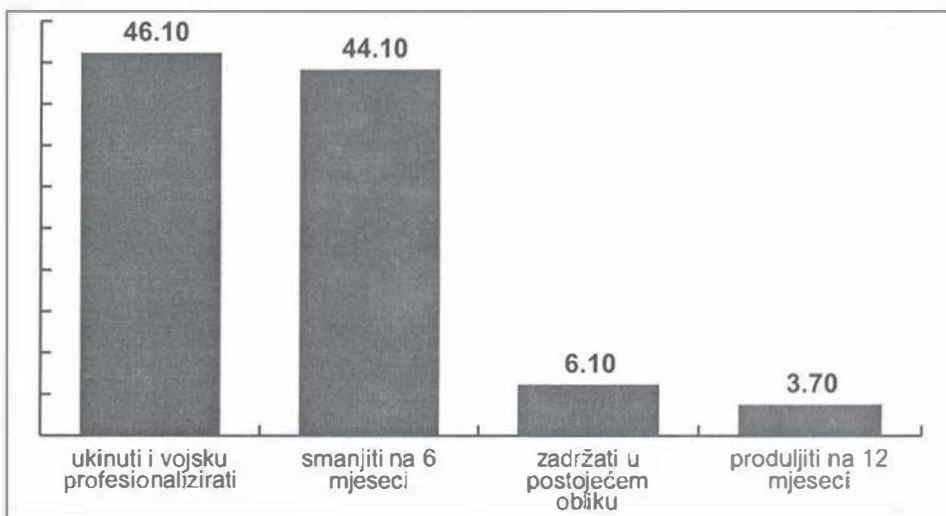
	Ukupno	muškarci	žene
Predsjednik, Sabor, premijer	57,3	70,1	48,3
javnost, nevladine organizacije	13,6	11,9	14,8
netko drugi, ne znam	29,1	18,0	36,9

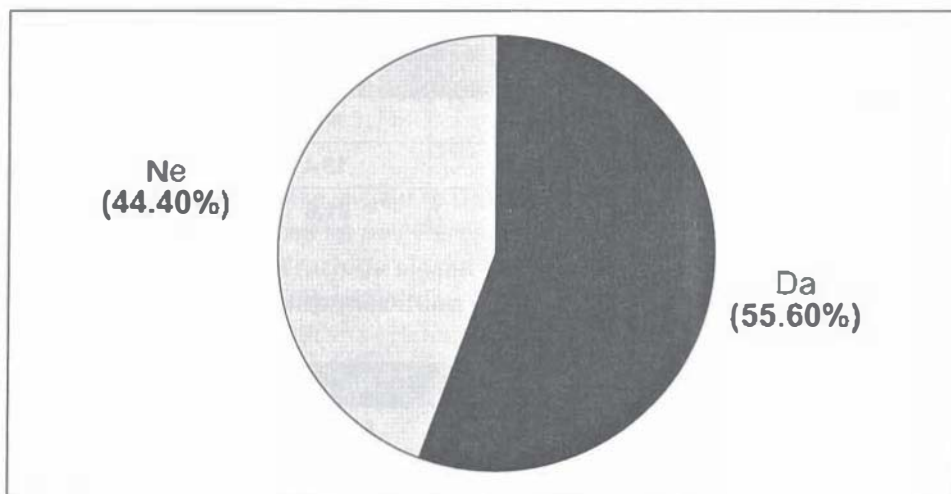
GRAFIKON 6: Tko bi, prema Vašem mišljenju, trebao kontrolirati rad obavještajnih službi?

12) Reguliranje vojnog roka (u %):

	Ukupno	muškarci	žene
ukinuti, vojsku profesionalizirati	46,1	57,7	40,2
smanjiti na šest mjeseci	44,1	37,8	45,8
zadržati u postojećem obliku	6,1	1,6	9,3
produjiti na dvanaest mjeseci	4,0	2,8	4,8

GRAFIKON 7: Vojni rok u Hrvatskoj trebalo bi?

GRAFIKON 8: Jeste li upoznati s mogućnošću civilnog služenja vojnog roka?

13) Upoznatost s civilnim služenjem vojnog roka (u %):

	Ukupno	muškarci	žene
Da	55,9	64,2	50,1
Ne	44,7	35,8	49,9

13a) Izvori i nivo informiranosti o civilnom služenju vojnog roka (u %):

	nimalo	malo	osred- nje	puno	pre- sudno	X
a) prijatelji i/ili rodbina	25,7	19,7	28,3	17,8	8,6	2,64
b) nevladine organizacije	60,3	18,9	9,9	9,3	2,0	1,74
c) nadležna služba MORH-a	75,1	16,6	7,9	2,0	2,0	1,46
d) mediji	28,6	31,8	27,3	9,7	2,6	2,26

INTEGRACIJA PODATAKA**A) Povezanost između informiranosti o političkim zbivanjima i mišljenja o kontroli obavještajnih službi (u %):**

	Predsjednik, Sabor, Premijer	Javnost, nevlad. org.	Netko drugi, ne znam
dobro sam informiran	73,5	11,6	14,8
osrednje sam informiran	54,4	13,4	32,2
nisam uopće informiran	31,4	21,6	47,1

B) Povezanost između informiranosti o političkim zbivanjima i mišljenja o članstvu Hrvatske u NATO-u (u %):

	Da	Ne	Nisam siguran
dobro sam informiran	78,6	8,2	13,2
osrednje sam informiran	61,1	9,5	29,4
nisam uopće informiran	40,0	14,0	46,0

C) Povezanost između interesa za politička zbivanja i povjerenja u obavještajne službe:

interes za politička zbivanja – aritmetička sredina povjerenja

ravnodušan sam, politika me uopće ne zanima $x = 2,28$

izrazito sam zainteresiran $x = 1,96$

(statistički značajne razlike postoje samo između ravnodušnih i izrazito zainteresiranih; izrazito zainteresirani manje vjeruju u obavještajne službe)

D) Povezanost između informiranosti o političkim zbivanjima i povjerenja u vojsku:

aritmetička sredina

dobro informiran $x = 2,92$

osrednje informiran $x = 3,00$

nisam informiran $x = 2,39$

nisam informiran $x = 2,39$

E) Povezanost između razloga ulaska Hrvatske u NATO i mišljenja o doprinosu obavještajnih službi i policije nacionalnoj sigurnosti:

aritmetička sredina: Obavještajne službe

Vojska

“vojni” razlozi $x = 3,18$ $x = 3,27$

“ne-vojni” razlozi $x = 2,48$ $x = 2,71$

(statistički značajne razlike javljaju se između ispitanika koji biraju “vojne” i “ne-vojne” razloge samo u odnosu na obavještajne službe i vojsku)

F) Povezanost između razloga ulaska Hrvatske u NATO i povjerenja u obavještajne službe:

aritmetička sredina – povjerenje u obavještajne službe

“vojni” razlozi $x = 2,21$

“ne-vojni” razlozi $x = 1,76$

(statistički značajne razlike javljaju se između ispitanika s “vojnim” i “ne-vojnim” razlozima samo u odnosu na povjerenje u obavještajne službe)

G) Povezanost između razloga ulaska Hrvatske u NATO i percipiranja susjednih zemalja kao izvora ugrožavanja:

aritmetička sredina: Bosna i Hercegovina

SR Jugoslavija

“vojni” razlozi $x = 2,68$ $x = 3,79$

“ne-vojni” razlozi $x = 1,97$ $x = 2,51$

(statistički značajne razlike javljaju se između ispitanika koji biraju “vojne” i “ne-vojne” razloge samo u odnosu na SR Jugoslaviju i Bosnu i Hercegovinu)

H) Povezanost između razloga ulaska Hrvatske u NATO i mišljenja o reguliranju vojnog roka (u %):

	ukinuti	6 mjeseci	zadržati	12 mjeseci
"vojni" razlozi	32,5	53,2	10,4	3,9
"ne-vojni" razlozi	78,6	19,0	2,4	0,0

Generalna hipoteza istraživanja da će ispitanici studentima ocijeniti izvršnu vlast najvažnijom u doprinosu nacionalnoj sigurnosti dobivenim rezultatima je - potvrđena, kao i to da imaju relativno nizak stupanj povjerenja u obavještajne službe (62,7 %) i policiju (malo ili nimalo 59,9 %), no ne i u vojsku (35,3 %).

Potvrđena je i kolateralna hipoteza da se muškarci u uzorku smatraju informiranijima i zainteresiranijima za politička zbivanja od svojih kolegica. Gotovo trećina ispitanika (32,1 %) pokazuje izrazit interes za politička zbivanja, dok ih je čak 40,2 % dobro informirano o njima. Kod ispitanica te su vrijednosti značajno niže, 12,8 %, odnosno 16,5 %. Nadalje, potvrđena je i postavka da će se većina studenata u uzorku odlučiti za ulazak Hrvatske u NATO (63,8 % svih anketiranih).

Ostvarena je i hipoteza o percipiranju SR Jugoslavije kao najveće prijetnje nacionalne sigurnosti među svim ostalim susjednim državama (da je riječ o značajnoj ili velikoj opasnosti odgovara 55,3 % ispitanih; zanimljivo je da Bosnu i Hercegovinu takvom opasnošću smatra tek nešto više od četvrtine uzorka 26,1 %).

Konačno, hipoteza o dobroj informiranosti studenata u uzorku o mogućnosti civilnog služenja vojnog roka nije potvrđena, jer premda je njih 55,9 % odgovorilo da im je takva mogućnost poznata, anketa pokazuje da 75,1% ispitanika o takvoj zakonskoj normi nije dobilo nikakvu informaciju od za to nadležne službe Ministarstva obrane. Također, više je ispitanika od pretpostavljenog odgovorilo da vojni rok treba ukinuti i profesionalizirati vojsku (47,4 %), nego li ga skratiti na šest mjeseci (42,5 %).

ZAKLJUČAK

Najavljene promjene ustavnih i zakonskih rješenja u sferi obrane i nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, kao i uključivanje zemlje u sigurnosne integracije (Partnerstvo za mir) predstavljaju odraz političkih promjena, odnosno novih preferencija biračkog tijela. Ispitanici su studenti također svojim odgovorima potvrdili takva stremljenja, napose u pitanjima o civilnom nadzoru nad oružanim snagama, policijskim aparatom i obavještajnom zajednicom. Visok postotak suglasja oko mogućeg pristupa NATO-u rezultat je opredjeljenja i ovih "prvih glasača" o nužnosti najšireg uključivanja Hrvatske u euroatlantske organizacije.

Pet godina nakon završetka Domovinskog rata ispitani studenti i dalje najvećom prijetnjom doživljavaju SR Jugoslaviju, ali smatraju da bi ulazak u NATO pridonio nacionalnoj sigurnosti, te da bi se time u novonastalim geopolitičkim odnosima i globalizaciji¹⁴ svijeta Hrvatska najbolje osigurala od eventualnih novih opasnosti po nacionalnu sigurnost.

Literatura

- Brzezinski, Zbigniew (1999.) *Velika šahovska ploča*. Varaždin: Interland.
- Grizold, Anton (1998.) *Međunarodna sigurnost*. Zagreb: CIP.
- Grizold, Anton, Tatalović, Siniša i Vlatko Cvrtila (1999.) *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*. Zagreb: CIP.
- Kasapović, Mirjana (1996.) *Demokratska tranzicija i političke stranke*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kissinger, Henry (1995.) *Diplomacy*. New York: Touchstone.
- Tatalović, Siniša (1998.) "Etnički aspekti sigurnosti Jugoistoka Europe". *Politička misao*, 35 (2): 65 – 78.
- Tatalović, Siniša (1996.) *Upravljanje u političkim sustavima i sustavima obrane*. Zagreb: DEFIMI.
- Turek, Franjo (1999.) *Globalizacija i globalna sigurnost*. Varaždin: Interland.
- Vujević, Miroslav (1988.) *Uvođenje u znanstveni rad*. Zagreb: Informator.
- Vukadinović, Radovan (1998.) *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb: Barbat.

¹⁴ "Regionalna sigurnost je samo jedna međuveza između nacionalne i globalne sigurnosti što znači da kad postoje prijetnje (sukobi, ratovi) koje ne ugrožavaju globalno onda se ti problemi rješavaju u sklopu aparata regionalne sigurnosti" (Turek, 1999.: 93).

INSTITUTIONAL ASPECTS OF THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF CROATIA AFTER THE WAR FOR INDEPENDENCE

Marko Horvat, Boško Picula, Marko Trnski

Summary

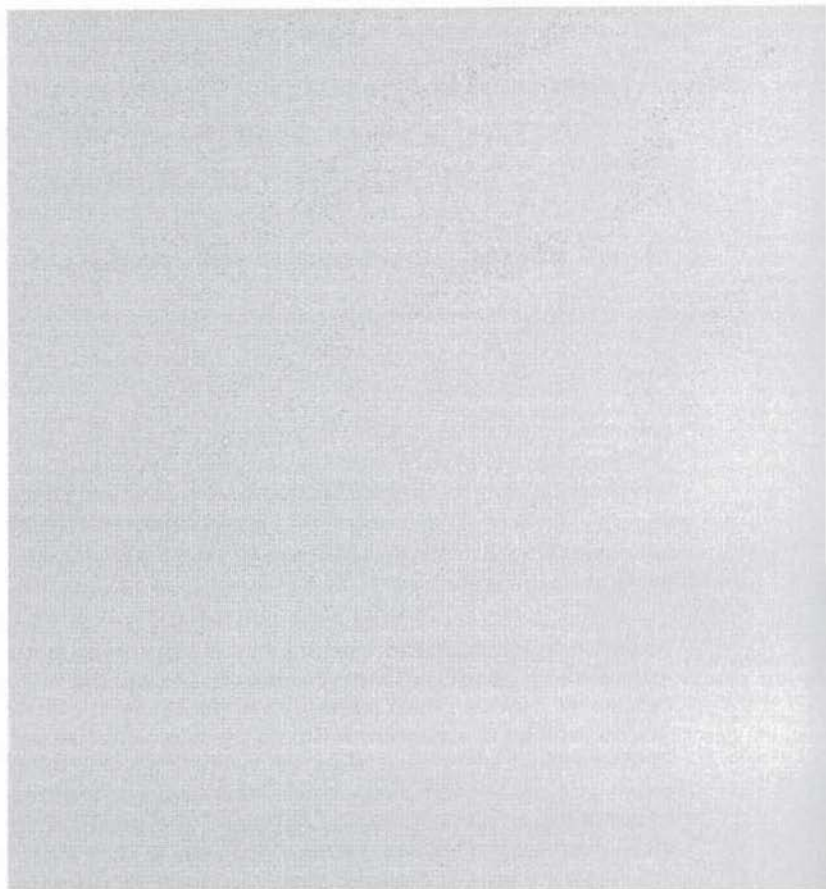
Is the student population aware of the decisions of Croatian politicians concerning Croatian national security, and which aspects does it generally hold to be especially significant for the country five years after the end of the War for Independence and the establishment of territorial integrity?

The above-cited questions were the starting point of a research conducted among the students of the University of Zagreb under the name of "Institutional aspects of the national security of Croatia after the War for Independence".

The research team's goal was to establish the students' interest in national security by relating the totality of national security primarily with the Croatian political institutions, but also with the current events in this sphere. Thus questions were asked not only regarding the students' opinions on the performance of political institutions and their contribution to national security, and regarding the students' confidence in the military, the police and the intelligence community, but also concerning the possibility of Croatia joining NATO, the states presenting the biggest threat to Croatia, surveillance of the work of intelligence services and the compulsory military service and the civilian serving of the same. Finally, the research attempted to relate personally estimated interest and awareness of political occurrences with the positioned aspects of national security.

Taking as its starting point the basic hypothesis that students in the sample regard political institutions as key factors in contributing national security, and that they also hold concrete opinions on other security aspects, the research resulted in the affirmation of the basic propositions, and it also showed some differences between the male and female section of the sample, particularly regarding the surveillance of and confidence in the intelligence services, the possible union with NATO, and the regulation of compulsory military service.

Key-words: students, national security, The Republic of Croatia, NATO, compulsory military service, intelligence services, confidence

Prikazi i recenzije

